

Микола ЛАЗАРОВИЧ

Українські Січові Стрільці

У БОРОТБІ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ

МИКОЛА ЛАЗАРОВИЧ

УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ
у боротьбі
за волю України

ББК 63.3 (4УКР) 6
Л17

Рецензенти:

М. Р. Литвин

доктор історичних наук, професор, керівник Центру досліджень україно-польських відносин Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України,

Ю. І. Макар

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,

І. С. Монолатий

доктор політичних наук, професор кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Надруковано на замовлення
Міністерства інформаційної політики України
ДЛЯ БЕЗКОШТОВНОГО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ

У разі якщо ви придбали цю книгу,
просимо повідомити на адресу:
books@mip.gov.ua

Лазарович М. В.

Л17 Українські січові стрільці у боротьбі за волю України : моногр. Ічня : ПП «Формат», 2018. — 766с.: іл.

ISBN 978-966-1567-65-7

У монографії на основі опублікованих та архівних матеріалів досліджено причини, передумови і наслідки зародження українського стрілецького руху в Галичині, його мету, ідеологічні та програмні засади, а також форми і методи діяльності товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт», стрілецьких гуртків. Визначено принципи й умови організації легіону Українських січових стрільців на початку Першої світової війни, його завдання, особовий склад, етапи збройної боротьби проти російських загарбників, роль і значення стрілецтва у Листопадовій національно-демократичній революції 1918 р. Проаналізовано процес становлення стрілецького легіону/полку як національної військово-політичної формації, що поряд із воєнними діями активно провадила ідейно-політичну працю. З'ясовано напрямки культурно-мистецької і просвітницької діяльності УСС, їх вплив на формування та поглиблення національної свідомості українського суспільства. Значну увагу приділено подіям, пов'язаним із ворожою окупацією Західної України, та розгляду становища місцевих мешканців у роки воєнного лихоліття.

У додатках подано документи, пов'язані з зародженням та боротьбою стрілецтва, поіменний список УСС та короткі біографії окремих із них.

Книга містить значну кількість світлин і розрахована на істориків, викладачів, студентів, усіх, хто цікавиться вітчизняною історією.

УДК 821.161.2-1

ББК 63.3 (4УКР) 6

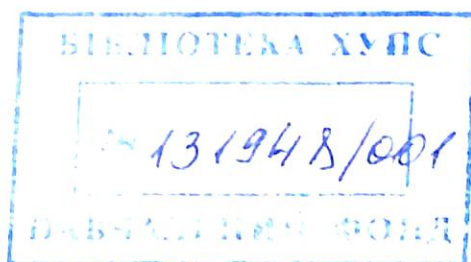
© М. В. Лазарович., 2018

© ПП «Формат», 2018

ISBN 978-966-1567-65-7

МИКОЛА ЛАЗАРОВИЧ

УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ у боротьбі за волю України

Ічня
ПП «Формат»
2018

Борцям за волю України
присвячую!

Українські січові стрільці (УСС, усеуєси, усеуєси) – це добровольче українське військо, яке на початку ХХ ст. відновило збройну боротьбу за національну державність після програної в 1709 р. Полтавської битви. Своїми ратними здобутками і самопожертвою воно вписало героїчні сторінки у літопис звитяг борців за волю України. Також із УСС пов'язані яскраві етапи самовідданої праці, спрямованої на пробудження й утвердження поміж українства почуття національної гідності, ідеї соборності й незалежності держави. Їхню роль та значення в контексті визвольної боротьби підкреслювали провідні українські політичні й громадські діячі¹. Зокрема, Симон Петлюра зазначав: «Від слів і кличів до діла, від декларацій до жертв, може кривавих, і напевно кривавих, во ім'я політичної волі вкраїнського народу, – ось той шлях, на який ступило січове стрілецтво в Галичині під час війни»². Високо оцінював стрілецький порив й Іван Франко, який, звертаючись до УСС, заявив: «Ви є дзеркалом моєї душі і моїх стремлінь»³. (До речі, сам І. Франко значився в списках УСС почесним стрільцем, а його син Петро, з благословення батька, пройшов у складі легіону/полку^{4*} весь бойовий шлях).

Проте значення стрілецтва не обмежується лише тим, що воно стало першою в новітній історії України добровільною військовою формацією, яка збройною боротьбою зв'язала перервану нитку визвольних змагань.

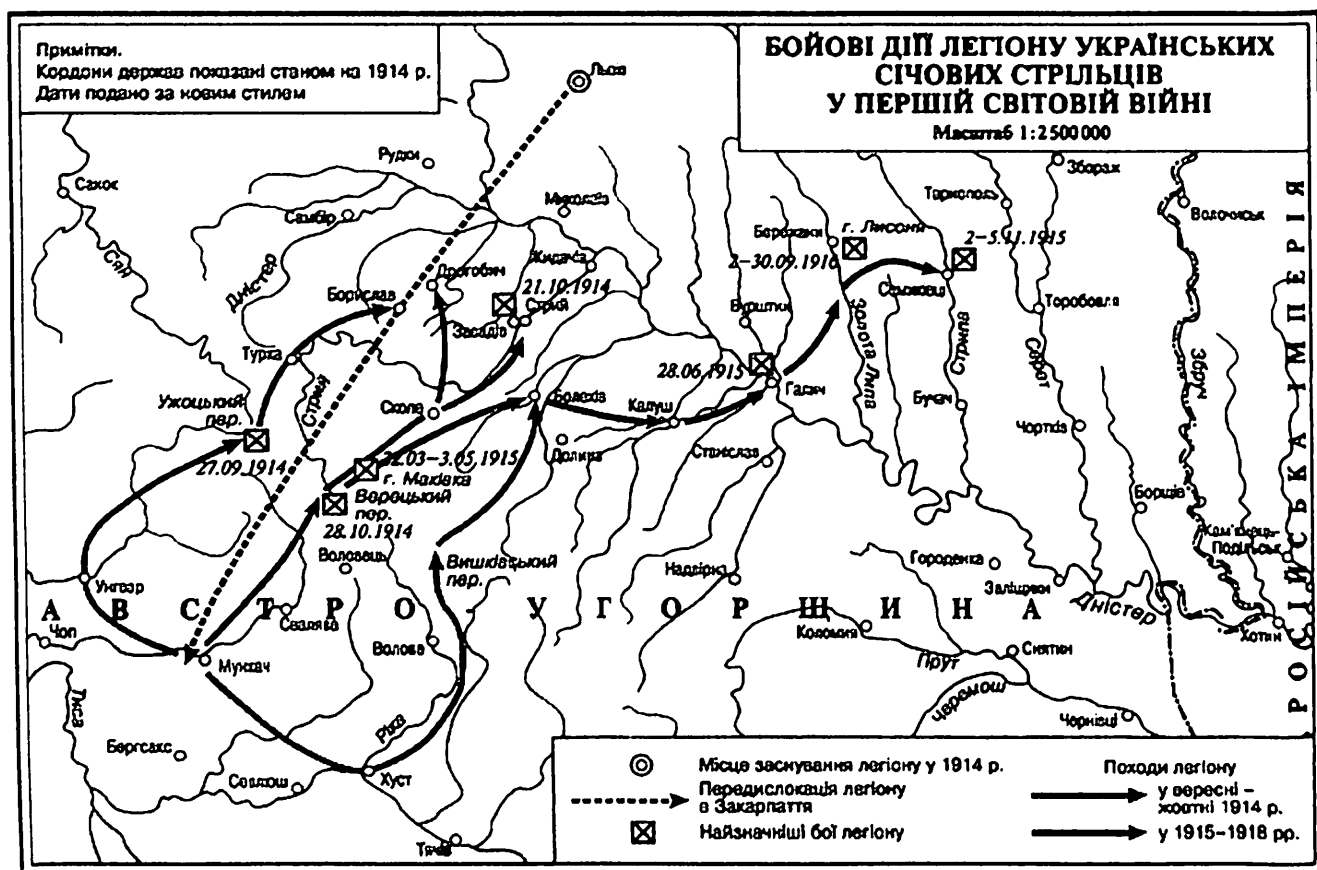
¹ Див.: Грушевський М. Новий період історії України за роки від 1914 до 1919 / М. Грушевський. – К., 1992. – С. 34; Донцов Д. Наша політична думка і стрілецтво / Д. Донцов // Календар Червоної Калини на 1924 р. – Львів: К., 1923. – С. 32; Липа Ю. Призначення України / Ю. Липа. – Львів: Просвіта, 1992. – С. 215; Петлюра С. Анотація рецензії на «Стрілецький календар-альманах на рік 1917» / С. Петлюра // Книгарь. – 1918. – № 14. – С. 839; Солтикевич Я. Салют останньої сотні / Я. Солтикевич. – Торонто, 1964. – С. 38–40.

² Петлюра С. Січові стрільці в літературі / С. Петлюра // Книгарь. – 1918. – № 9. – С. 498.

³ Солтикевич Я. Назв. праця. – С. 38.

⁴ *На початку Першої світової війни стрілецький підрозділ офіційно сформовано як легіон УСС. 9 серпня 1915 р., згідно наказу Верховного командування австро-угорської армії, на його основі створено Перший полк Українських січових стрільців. Проте 30 травня 1916 р. стрілецькій формації повернули попередню назву – легіон.

Українські січові стрільці ввійшли в історію ще й тому, що були силою, яка мала значний вплив на розвиток української політичної думки та на формування національної психології. «На широку й тяжку, вкриту курявою й кров'ю путь, – як підкреслював Дмитро Донцов, – завернули вони нас із тих манівців, де тинялася наша політична думка перед страшним 1914 роком»⁵. Об'єднуючи кращі сили української молоді, захопленої ідеєю відбудови власної держави й об'єднання всіх гілок українського народу, легіон полк УСС у роки Першої світової війни став своєрідним військово-політичним організмом, в якому тривав невпинний пошук найефективніших шляхів досягнення визначеної мети. Результати такої діяльності вплинули позитивно на весь подальший хід національного розвитку українського суспільства.

Мапа бойових дій УСС під час Першої світової війни 1914–1918 рр.

5 Донцов Д. Наша політична думка і стрільцтво... – С. 38.

З почину легіону УСС постали київські Січові стрільці (СС) та Українська галицька армія (УГА), що відіграли значну роль у національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр. Без масового героїзму стрілецтва, його самопожертви та подвижницької діяльності годі уявити формування Української військової організації (УВО), Організації українських націоналістів (ОУН), Української повстанської армії (УПА)...

У стрілецькій ідеї черпають насагу нинішні борці за волю України, які впродовж 2014–2018 рр. відважно захищають Батьківщину від віроломної агресії російської регулярної армії та російських терористів. Зокрема, спадкоємність добровольчої традиції УСС чітко прослідковується в таких українських військових підрозділах, сформованих із добровольців, як «Азов», «Айдар», «Дніпро», Добровольчий український корпус, «Донбас», «Тернопіль» тощо.

На прикладах боротьби усусів, котрі понад 100 років тому добровільно пішли захищати рідний край від захланного ворога, вчаться патріотизму школярі та студенти.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
-------------	---

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ БОРОТЬБИ ЛЕГІОНУ/ПОЛКУ УСС

1.1. Стан наукового розроблення теми	8
1.2. Архівні й опубліковані документальні матеріали	16

РОЗДІЛ 2.

ПРИЧИНИ Й ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СІЧОВОГО СТРИЛЕЦТВА

2.1. Відродження національно-державницької думки в Західній Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст.	20
2.2. Розвиток парамілітарного руху	62
2.3. Організаційні та ідейні засади створення легіону УСС	83
2.4. Національні аспекти російської окупації західноукраїнських земель у 1914–1915 рр.	110

РОЗДІЛ 3.

МІЖ ВІЙНОЮ І ПОЛІТИКОЮ: ВИРОБЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРИЛЕЦЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ

3.1. Легіон/полк УСС у фронтових умовах середини 1914 – початку 1917 р.	154
3.2. Друга російська окупація окремих територій Західної України (1916–1917 рр.)	247

3.3. Суспільно-політична мобілізація стрільцтва в контексті революційних подій у Наддніпрянщині 1917-1918 рр.	274
3.4. Листопадова національно-демократична революція на західноукраїнських землях: стрілецький вимір	311

РОЗДІЛ 4.

ГУМАНІТАРНА ТА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЯ ПРАЦЯ УСС

4.1. Тилові, допоміжні, громадсько-освітні та мистецькі структури легіону/полку УСС	226
4.2. Національна детермінація літературно-видавничої діяльності.	361
4.3. Інституціоналізація просвітницьких заходів серед українського населення	401

ВИСНОВКИ	458
----------------	-----

ДОДАТКИ	463
---------------	-----

СПИСОК ВИДАНЬ, З ЯКИХ ВИКОРИСТАНО ІЛЮСТРАТИВНІ МАТЕРІАЛИ	641
--	-----

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	645
---	-----

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	746
------------------------	-----

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	756
-----------------------------	-----